

Nr 32.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anvisande av medel för uppförande av en mejerianläggning å Ljusnedals bruksegendom; given Stockholms slott den 20 september 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 september 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp anför:

Genom beslut av 1887 års riksdag föreskrevs, att den behållna avkastningen av skogsavverkningen på renbetesfjällen i Jämtlands län finge användas till förvärvande av mark för utvidgning av nämnda renbetesfjäll. Sedermera bestämdes genom Kungl. Maj:ts brev den 13 juli 1887, att nettobehållningen av skogsavkastningen skulle förvaltas av **statskontoret** såsom en särskild fond under benämning jämtländska renbetesfjällens skogsfond, om

vars användande för det av riksdagen medgivna ändamålet Kungl. Maj:t framdeles skulle förordna. Enligt ett flertal beslut av Kungl. Maj:t har där-
efter egendomar inköpts för renbetesfjällens utvidgning, däribland år 1893
Ljusnedals bruksegen- dom i Tännäs socken.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i skrivelse den 23 september 1938 hem-
ställt, att Kungl. Maj:t måtte dels bevilja ett anslag av högst 82,500 kronor
ur förenämnda fond till uppförande av en ny mejerianläggning å Ljusnedals
bruksegen- dom i stället för en där befintlig gammalmodig anläggning, dels
ock medgiva att anläggningen finge upplåtas med nyttjanderätt till Ljusne-
dals andelsmejeriförening u. p. a. på vissa i skrivelsen närmare angivna
villkor.

Över framställningen ha yttranden avgivits dels den 14 april 1939 av lant-
bruksstyrelsen, dels ock den 13 maj samma år av statskontoret.

Lantbruksstyrelsen har — under framhållande att kostnaderna för an-
läggningen borde beräknas till 100,000 kronor — tillstyrkt att detta belopp
finge under vissa villkor anvisas ur fonden.

Statskontoret har å sin sida avstyrkt bifall till länsstyrelsens förslag. Så-
som skäl härför har statskontoret anfört, att den ifrågasatta dispositionen
av fondmedlen i alltför hög grad avveke från de uppgifter, som normalt åvi-
lade fonden, och dessutom icke kunde anses såsom en för fonden tillfreds-
ställande placeringsåtgärd.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har sedermera inkommit med ytterligare
framställning i ärendet den 22 december 1939. I skrivelsen har länsstyrelsen
— under förmålan att länsstyrelsen godtog den av lantbruksstyrelsen upp-
gjorda kostnadsberäkningen för ifrågavarande mejerianläggning — föreslagit
att ett belopp av 65,000 kronor måtte få tagas i anspråk av jämtländska
renbetesfjällens skogsfond. Med dessa medel har länsstyrelsen avsett, att
kostnaderna för själva byggnaderna skulle gäldas. Återstoden av kostnader-
na, 35,000 kronor, avseende maskinell utrustning m. m., har länsstyrelsen
ifrågasatt böra täckas dels 5,000 kronor genom andelsteckningar och dels
30,000 kronor genom statsbidrag från jordbrukets prisregleringsfond. Läns-
styrelsen hemställde i anslutning härtill, att Kungl. Maj:t måtte, i avbidan
på den ytterligare utredning länsstyrelsen hade för avsikt att framlägga i
ärendet, av prisregleringsfondens medel reservera nyssnämnda belopp 30,000
kronor för bidrag till utförande av ifrågavarande mejerianläggning.

Kungl. Maj:t har i beslut den 30 mars 1940 angående anvisande av medel
för budgetåret 1939/40 av jordbrukets prisregleringsfond för produktionsbe-
främjande ändamål förklarat sig vilja framdeles — sedan fullständig utred-
ning rörande mejerianläggningen förelåge — fatta beslut i anledning av fram-
ställningen om statsbidrag från prisregleringsfonden.

I skrivelse den 27 juni 1940 har länsstyrelsen därefter framlagt omför-
mällda utredning. I denna skrivelse har länsstyrelsen i fråga om finansie-
ringen av kostnaderna för mejerianläggningen gjort enahanda framställning
som i skrivelsen den 22 december 1939.

I infordrat yttrande den 16 augusti 1940 har *statskontoret* förklarat, att ämbetsverket icke ville motsätta sig länsstyrelsens framställning.

Länsstyrelsen har i sin skrivelse den 23 september 1938 rörande behovet av en ny mejerianläggning å ifrågavarande egendom i huvudsak anfört följande:

Å Ljusnedals bruksegendom finnas, utom betydande skogsarealer, inägor i två huvudgrupper, nämligen dels vid Bruksgården, vanligen kallad Ljusnedal, och dels vid Bruksvallarna. Inägorna äro för närvarande utarrenderade i tillhoppa 57 arrendelotter, därav 30 vid Ljusnedal och de återstående vid Bruksvallarna.

Mejeridriften handhaves av en förening, Ljusnedals andelsmejeriförening u. p. a. Antalet medlemmar i föreningen uppgår till 89 med omkring 560 kor. Mejeriet fyller icke de krav i fråga om utrymme och inredning, som mejeristadgan uppställer för en dylik anläggning. Mejeribyggnaden är uppförd år 1860 och befinner sig numera i ett mycket bristfälligt skick. Byggnaden är belägen intill landsväg med golvplanet djupt under vägens nivå. Vid en eventuell renovering måste hela byggnaden tagas i anspråk för erhållande av föreskrivna mejeritrymmen, medan bostadsutrymmen samt tvätt- och torkrum för personalens kläder måste tillbyggas. Med hänsyn till byggnadens ålder och olämpliga belägenhet kan lokalfrågan icke tillfredsställande lösas på annat sätt, än att ny mejeribyggnad uppföres. Jämväl tidigare anskaffade maskiner äro numera föråldrade och kunna med anledning härav ej komma till användning vid uppförande av ny mejeribyggnad.

Mejeridriften har hittills legat nere under sommarmånaderna till en del beroende på mejeriets bristfälliga beskaffenhet men även på transportsvårigheter. På grund av förbättrade kommunikationer torde man för framtiden kunna räkna med en någorlunda jämn tillförsel under hela året från flertalet av nuvarande leverantörer. Om en tidsenlig mejeriinrättning kommer till stånd i Ljusnedal, kan det förväntas, att mejeriföreningen i större omfattning vinner anslutning även från självägande jordbrukare och arrendatorer å Kronan icke tillhörig jord inom hela västra Härjedalen frammot Hede. Inom provinsen skulle då finnas två moderna mejerier, nämligen i Sveg och Ljusnedal, vilket synes innebära en god organisation och även vara tillräckligt för befolkningens behov. Det bör framhållas, att genom den nyanlagda vägen från Storvallen till Ljusnedal även Storsjö socken skulle erhålla direkt förbindelse med mejeriet.

För arrendatorerna skulle ett nedläggande av mejerirörelsen medföra förlusten av en för deras uppehälle nödvändig inkomst. Det är därför angeläget, att den för driftens fortsättande erforderliga nyanläggningen blir utförd. Mejeriföreningens medlemmar sakna emellertid medel härtill.

Lantbruksstyrelsen har angående behovet av anläggningen yttrat bland annat:

Förevarande mejeri torde äga stor betydelse för orten. Ett nedläggande av driften skulle därför innebära ett betydande avbräck för mejerihushållningen i trakten. Detta framstår i så mycket klarare dager, om man betänker, att de närmast belägna mejerierna — i Sveg och Svenstavik — ligga på ett avstånd av respektive 146 och 178 kilometer från Ljusnedal.

Lantbruksstyrelsen har inhämtat, att mejeriföreningens medlemsantal vid årsskiftet 1938—1939 utgjorde 104, varav 46 kronoarrendatorer. Medlemsantalet har i jämförelse med förhållandena vid årsskiftet 1937—1938 ökat

med 26. De till föreningen anslutna leverantörerna levererade under år 1938 till mejeriet 35,557 kilogram grädde, motsvarande en mjölk mängd av omkring 426,685 kilogram. I jämförelse med 1937 innebära 1938 års siffror en ökning med 6,718.1 kilogram grädde, vilket omräknat till mjölk utgör 80,597 kilogram. Mejeridriften utvisar sålunda för sistnämnda år en betydande stegring. Denna torde i första hand böra tillskrivas ortens på sista tiden väsentligt förbättrade vägnät och kommunikationsförhållandena i övrigt, vilka numera medgiva mjölktransporter på avstånd upp till 60 å 70 kilometer.

För närvarande, då mejeridriften sommartid är nedlagd, torde kunna beräknas, att antalet kor inom mejeriets mjölkkrayon utgör 600, och att varje ko till mejeriet lämnar cirka 700 kilogram mjölk per år. Därest den föreslagna nybyggnaden kommer till stånd och mejeridriften därigenom kan upprätthållas året runt samt den invägda mjölmängden i följd härav ökas, torde man på av länsstyrelsen angivna skäl kunna räkna med en stegring av antalet kor inom mejeriets mjölkkrayon till 800 och en ökning i mjölmängden till omkring 800,000 kilogram.

Även om föreningen under år 1937 utvecklats, dess ekonomiska ställning stärkts och dess framtid sålunda synes förhållandevis ljus, torde dock föreningen, då dess resurser äro relativt små och ett flertal av dess medlemmar äro kronoarrendatorer med ringa ekonomisk bärkraft, ej ensam förmå bära de med en nybyggnad av mejeriet förenade kostnaderna.

I skrivelsen den 27 juni 1940 har *länsstyrelsen* upplyst, att sedan mejeriföreningen under 1939 antagit nya stadgar, hade såsom medlemmar i föreningen hittills anmält sig 184 mjölkproducenter med sammanlagt 909 kor. Av andelstecknarna vore 165 bosatta inom Tännäs kommun och 19 inom Hede kommun. 56 andelstecknare vore kronoarrendatorer. Mejeridriften hade under år 1939 pågått 9 månader eller närmare bestämt 223 driftsdagar, varvid invägs 41,750 kilogram grädde, enligt prisutjämningsförfarandet motsvarande 500,586 kilogram oskummad mjölk. På grund av mejeriets bristfälliga beskaffenhet hade mejeridriften icke kunnat uppehållas under den varmare årstiden, då mjölkproduktionen inom orten vore störst, varjämte nuvarande maskiner och apparater vore allt för förslitna och små för bearbetning av inom orten producerad grädde. Länsstyrelsen har emellertid ansett, att, därest ett nytt tidsenligt mejeri komme till stånd och i helårsdrift, man kunde påräkna ytterligare icke oväsentlig anslutning utöver vad föreliggande teckningar utvisade, bland annat från kronoarrendatorer inom Hågvålens och Sörvattnets byar. Vidare har länsstyrelsen framhållit, att kraftfoder praktiskt taget aldrig komme till användning inom mejeriets verksamhetsområde, varför svårigheter att anskaffa dylikt foder ej torde nämnvärt påverka mjölkproduktionen i orten. Då det för företagets driftsekonomi uppenbarligen vore av väsentlig betydelse, att det nya mejeriet vunne största möjliga anslutning, borde enligt länsstyrelsens mening, med hänsyn till å orten rådande transport- och övriga förhållanden, mejeriet anordnas för mottagning av mjölk från närboende producenter, under det mera avsides boende producenter, vilka till följd av bristande transportmöjligheter ej kunde leverera mjölk, beräknades leverera grädde.

I fråga om anskaffandet av medel för mejeriets anläggande har *länsstyrelsen* i sin skrivelse den 23 september 1938 anfört i huvudsak följande:

Anläggningskostnaderna synas böra bestridas av jämtländska renbetesfjälens skogsfonds medel och mejeriet upplåtas till mejeriföreningen med nyttjanderätt mot en viss årlig hyresavgift och med skyldighet för kronan att svara för anläggningens underhåll, i den mån skada icke av föreningen vårlats genom vårdslöshet. För att medel må finnas tillgängliga för bestridande av kostnaderna för underhåll av mejeribygnaden och nyanskaffning av maskiner och apparater till ersättande av utslitna eller föråldrade bör influtna hyresbelopp i första hand avsättas till en förnyelsefond. När denna fond uppgår till ett belopp av 40,000 kronor, ungefärligen motsvarande vad av anläggningskostnaden beräknats belöpa å maskiner och apparater, böra inflytande hyresmedel tillföras renbetesfonden. Föreningsmedlemmarnas bidrag till den årliga hyran synes lämpligen böra utgå i förhållande till levererad mjölmängd. För arrendatorerna å renbeteslanden bör tillämpas en något lägre beräkningsgrund än för övriga producenter. En avgift för kilogram levererad mjölk av 0.4 öre för kronoarrendatorerna och 0.6 öre för övriga producenter synes länsstyrelsen vara skälig. Det har beräknats, att intill 800,000 kilogram mjölk skulle årligen levereras till mejeriet. Man synes vara fullt berättigad antaga, att de föreslagna avgifterna skola säkerställa en bruttoinkomst för statsverket av 3 till 5 procent å anläggningskapitalet.

Lantbruksstyrelsen, som tillstyrkt att bidrag till mejeriets anläggningskostnader måtte utgå ur skogsfonden, har även anslutit sig till länsstyrelsens förslag i fråga om föreningsmedlemmarnas bidrag till den årliga hyran utom beträffande differentieringen av avgiftsbeloppen. Härom har styrelsen anfört:

Det torde icke kunna bestridas, att vissa skäl tala för den föreslagna differentieringen. Då emellertid det föreslagna understödet synes böra komma jordbrukarna å orten möjligast likformigt till godo, vill *lantbruksstyrelsen* föreslå, att avgiften för kilogram levererad mjölk fastställes att utgå med samma belopp för ovannämnda båda producentkategorier. En anordning med lika avgifter kan även beräknas medföra ökad anslutning till föreningen från jordbrukare utanför renbetesarrendatorernas krets. Kostnaderna för mjölkens förädling kunna därigenom nedbringas till båtnad för alla leverantörer.

I fråga om storleken av den föreslagna avgiften vill *lantbruksstyrelsen* nämna, att medelkostnaden för underhåll och avskrivning å byggnader och maskiner i andelsmejerierna enligt Sveriges officiella statistik (år 1936) belöpte sig till 0.278 öre per kilogram invägd mjölk. Med hänsyn härtill och då föreningsmedlemmarnas bidrag synas böra vara så litet betungande som möjligt, anser *lantbruksstyrelsen* sig böra föreslå, att ifrågavarande avgift bestämmes till 0.3 öre för kilogram levererad mjölk.

Lantbruksstyrelsen har vidare föreslagit, att, därest medel för ifrågavarande ändamål anvisas, såsom villkor för deras tillgodonjutande borde föreskrivas, *dels* att *lantbruksstyrelsen* skulle äga fastställa ritningar och plan för de arbeten, som avsåges skola komma till stånd med anlitan av samma medel, ävensom godkänna platsen för mejeriets förläggning, *dels* ock att

bindande teckning från föreningsmedlemmarnas sida visades hava kommit till stånd beträffande minst 800 kor.

Länsstyrelsen har såsom förut nämnts i sina senare skrivelser i viss mån frånträtt sina tidigare förslag rörande finansieringen av företaget samt hemställt, att endast kostnaderna för själva byggnaden skulle gäldas av medel från skogsfonden under det att återstående kostnader skulle gäldas med statsbidrag från prisregleringsfonden samt genom andelsteckningar. Länsstyrelsen har vidare anfört:

Vid hyresersättningens bestämmande skulle man behöva taga hänsyn allenast till kostnaderna för uppförandet av själva mejeribygnaden samt dess underhåll och erforderliga avskrivningar. Amorteringstiden för byggnaden torde kunna beräknas till 30 à 35 år. Enligt Sveriges officiella statistik för år 1937 belöpte sig medelkostnaden för underhåll och avskrivning å andelsmejeriernas mejeribygnader till 0.092 öre per kilogram invägd mjölk. I föreliggande fall synes man dock böra räkna med väsentligt högre kostnad.

Såväl länsstyrelsen som lantbruksstyrelsen hava tidigare förutsatt, att hyresersättningen skulle utgå i förhållande till myckenheten av den till mejeriet levererade mjölken med visst belopp per kilogram. Emellertid vill länsstyrelsen — under förutsättning att dess finansieringsförslag följes — ifrågasätta, huruvida det icke vore mera praktiskt och lämpligt att bestämma hyresersättningen för mejerilokalerna till visst årligt belopp, beräknat med hänsyn till skälig avskrivning å mejeribygnaden, vilket belopp skulle tillfalla skogsfonden. Härigenom skulle bland annat ett förenklat avräkningsförfarande vinnas, varjämte mejeriföreningen finge en sporre till utveckling av sin verksamhet, då med en fast hyresavgift vinsten av den ökade verksamheten i varje fall komme att stanna hos föreningen.

Med hänsyn till den beräknade amorteringstiden borde enligt detta alternativ hyresbeloppet utgå med cirka tre procent av byggnadskostnaden. Därrest denna i enlighet med de verkställda beräkningarna kommer att uppgå till 65,000 kronor, skulle den årliga ersättningen alltså bli 1,950 kronor, motsvarande vid en inlevererad myckenhet mjölk per år av 800,000 kilogram ett belopp per kilogram av cirka 0.24 öre. Emellertid synes detta belopp vid en jämförelse med lantbruksstyrelsens förslag i ämnet och förutberörda statistik rörande medelkostnaden för underhåll och avskrivning väl högt och böra något jämkas. Länsstyrelsen vill därför föreslå, att hyresersättningen bestämmas till två procent av byggnadskostnaden, vilket under nyss angivna förutsättningar motsvarar 1,300 kronor eller omkring 0.16 öre per kilogram inlevererad mjölk. I den mån tillförseln ökas sjunker kostnaden per kilogram.

Länsstyrelsens tidigare förslag avsåg, att kronan skulle svara för byggnadens löpande underhåll, i den mån skada icke av föreningen vållades genom vårdslöshet. Därrest frågan i övrigt ordnas på sätt nu angivits, torde dock enligt länsstyrelsens mening mejeriföreningen böra svara för det löpande underhållet, vilket knappast lär bli betungande. Praktiska skäl torde även tala för en dylik anordning.

Statskontoret har i sitt yttrande den 16 augusti 1940 uttalat bland annat:

Oaktat skogsfonden jämlikt länsstyrelsens senaste förslag skulle i form av hyra genast beredas viss årlig ersättning för i anspråk taget kapitalbelopp, måste ämbetsverket dock alltjämt finna medelsanvisningen vara en för fonden otillfredsställande placering. Emellertid synes den ifrågasatta mejerian-

läggningen kunna komma till stånd endast under förutsättning att statsverket i angiven omfattning bidrager till finansieringen av densamma. Med hänsyn härtill ävensom till den stora betydelse, mejerianläggningen skulle äga för lantushållningen i orten, vill statskontoret icke motsätta sig att skogsfondens medel på föreslaget sätt tagas i anspråk för ändamålet.

Såväl länsstyrelsen som lantbruksstyrelsen ha vitsordat, att behov av en ny mejerianläggning å ifrågavarande plats är för handen. En sådan anläggning synes kunna bliva till avsevärt gagn för den jordbrukande befolkningen och mejerihanteringen i dessa trakter. Enligt vad utredningen visar ha emellertid mjölkproducenterna icke tillräckliga egna ekonomiska resurser för att kunna bringa anläggningen till utförande. Med hänsyn härtill har länsstyrelsen föreslagit, att medel skulle av statsmakterna ställas till förfogande dels ur jämtländska renbetesfjällens skogsfond och dels från medel, som anvisats för produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland och delar av Kopparbergs och Värmlands län. Ehuru vissa skäl tala för att erforderliga medel för ifrågavarande ändamål anvisas från nyssnämnda fond, anser jag dock mera ändamålsenligt att ett särskilt anslag härför upptages å kapitalbudgeten. Härvid torde vara lämpligt, att andelsföreningen beviljas ett lån för uppförande av själva mejeribyggnaden, vilken beräknats draga en kostnad av 65,000 kronor. Beträffande i övrigt behövlige medel, vilka antagits uppgå till 35,000 kronor och avse anskaffande av maskinell utrustning m. m., synes det kunna övervägas att ett belopp av 30,000 kronor utgår såsom statsbidrag av förenämnda för produktionsbefrämjande åtgärder anvisade medel. Återstoden 5,000 kronor torde kunna täckas genom andelsteckningar. Å lånemedlen bör andelsföreningen erlægga ränta, vilken torde böra bestämmas till fyra procent. Andelsföreningen bör genom årliga avbetalningar inom skälig tid amortera lånet. Med hänsyn till svårigheten att i nuvarande läge fastställa amorteringstiden och de årliga avbetalningarna torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter erforderliga förhandlingar träffa uppgörelse härmed med andelsföreningen. Tillika synes andelsföreningen för framtida behov böra avsätta behövlige belopp för skapande av en egen förnyelsefond. Därest riksdagen skulle medgiva, att lånemedel anvisas för ifrågavarande ändamål, torde jag sedermera ånyo få för Kungl. Maj:t anmäla frågan om statsbidrag till anläggningen. Skulle statsmedel få användas på sätt nu föreslagits, torde lantbruksstyrelsen böra berättigas att besluta om mejeriets belägenhet samt byggnadens uppförande i övrigt. Det behövlige lånebeloppet, 65,000 kronor, torde böra anvisas såsom ett reservationsanslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lån för uppförande av en mejeribyggnad å Ljusnedals bruksegendom* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 65,000.

Kungl. Maj:ts proposition nr 32.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Folke Ericson.
